

A herbariumok történetéhez.

Zur Geschichte der Herbare.

— Irtा: Alföldi Flatt Károly (Budapest). —

(Folytatás. — Fortsetzung.)

18. Gherardo CIBO (* 1512
Genuában, † 1600 január 30.)
herbariumát csak a legújabb
időben fedezte fel Enrico CELANI
s ezen felfedezéséről igen ér-
dekesen számol be a «Malpighia»
XVI-ik (1902) kötetének 181—
226. lapjain «Sopra un Erbario di
Gherardo CIBO conservato nella
R. Biblioteca Angelica di Roma»
ezítmű dolgozatában. CELANI előtt ezen herbarium-
mal még csak PIROTTA és CHIO-
VENDA római botanikusok fog-
lalkoztak, de sem keletkezésé-
nek idejét, sem a szerzőjét
nem tudták kisütni s esupán
annyit állíthattak, hogy ez a
herbarium a XVI. század má-
sodik felében készülhetett. Sok-
kal szerenesébb volt kutatásában CELANI. Mindenelelőtt
azt igyekezett megtudni, hogy
mióta van ez a herbarium az
Angelica-könyvtárban. Elővette
tehát ezen könyvtárnak 1608-
ban Rómában megjelent kata-
logusát («Biblioteca Angelica
litteratorum litterarumq; ama-
torum commoditati dicata
Romae Aedibus Augustinianis».
Romae, St. Paulinum, MDCVIII.)
s ennek 57. lapján ezt a feje-
zet ezímet találta: «RES ET
HERBARIA: Herbae ac plantae
reapse super chartam conglu-
tinatae pluribus tomis in folio
comprehensae». Ezen adat és
a maig meglevő herbarium kö-
zötti összefüggésre ily módon
ráakadván, s mivel a herba-

18. Das Herbar des Gherardo
CIBO (* 1512 zu Genua, † am
30-ten Jäner, 1600) wurde erst
in der jüngsten Zeit durch En-
rico CELANI entdeckt, der über
diese Entdeckung in seinem
«Sopra un Erbario di Gherardo
CIBO conservato nella R. Biblio-
theca Angelica di Roma» be-
titelten Aufsatze, im XVI. Bd.
(1902) pp. 181—226 der «Mal-
pighia» sehr interessante Mit-
teilungen macht. Vor CELANI
befassten sich mit diesem Her-
bar nur noch PIROTTA und CHIO-
VENDA, Botaniker zu Rom, konn-
ten aber weder die Entstehungs-
zeit, noch den Autor des Her-
bars ausfindig zu machen und
konnten nur soviel behaupten,
dass dieses Herbar in der zweii-
ten Hälfte des XVI. Jahrhun-
derts angelegt sein dürfte. Viel
glücklicher war in seinen For-
schungen CELANI. Vor allem
bestrebte er sich zu erfahren,
seit wann sich dieses Herbar
in der Angelica Bibliothek be-
findet. Er nahm daher den im
Jahre 1608 zu Rom erschienenen
Catalog der Bibliothek
(«Biblioteca-Angelica littera-
torum litterarumq; amatorum
commoditati dicata Romae Ae-
dibus Augustinianis»). Romae,
St. Paulinum, MDCVIII.) her-
vor, und fand auf dessen 57-
ter Seite folgende Kapitel-Auf-
schrift: «RES ET HERBARIA: Her-
bae ac plantae reapse super
chartam conglutinatae pluribus

rium több növénynél rövidítve a szerzők neveit is közli, mint: *Pl.* (PLINIUS), *Mat.* (MATTHIOLUS), *Fuc.* (FUCHSIUS), *Man.* (MANARDUS) stb., most a könyvtárban ezen szerzők művei után kezdett kutatni, úgy vélvén, hogy ha a herbarium már 1608-ban az Angelica-könyvtár tulajdoná volt, a megnevezett szerzők nemely könyveiben — melyek azelőtt a herbariummal együtt az ismeretlen tulajdonos birtokában lehettek — fog találni esetleg bejegyzett adatokat, melyek a herbarium készítőjének egyéniségére is vethetnek némi világot. És nem csalódott. Több olyan könyvet talált, melyekben az írásos bejegyzések tökéletesen azokra a kezekre vallottak, melyek a herbarium indexét s a növények mellé írt feljegyzéseket is írták. A herbariumban levő kézírások ugyanis kétféle kéztől erednek: az egyiknek betűi nagyok, a másikéi aprók s ugyanezt a kétféle írást konstatálta CELANI a könyvekben is, amiből világos, hogy ezek a könyvek s a herbarium egy-ugyanazon tulajdonosé voltak. Söt MATTHIOLUS-nak egy 1573 iki velenczei Dioscorides-kiadásában a tulajdonos nevére is ráakadt ezen jegyzésben: «Driopteri, ricavato qui dal naturale, credo nel 1583 o 84 da me Ghirardo CIBO, patrona di questo libro». A következő művek is, mint:

tomis in folio comprehensae.» Somit auf den Zusammenhang zwischen dieser Stelle und dem noch heute existirenden Herbar gerathen, und da das Herbar bei mehreren Pflanzen auch die Namen der Autoren gekürzt mitteilt, alswie: *Pl.* (PLINIUS), *Mat.* (MATTHIOLUS), *Fuc.* (FUCHSIUS), *Man.* (MANARDUS) etc., fang er nun an in der Bibliothek nach den Werken dieser Autoren zu forschen, da er meinte, dass wenn das Herbar schon im Jahre 1608 das Eigenthum der Angelica-Bibliothek gewesen, er in einigen Werken der genannten Autoren — welche zuvor sammt dem Herbar im Besitze des unbekannten Eigenthümers gewesen seindürften — eventuell eingeschriebene Datei zu finden sein könnten, welche auf die Person des Anlegers dieses Herbars Aufklärung geben werden. Und er irrte sich nicht. Er fand mehrere Bücher, in welchen die schriftlichen Aufzeichnungen vollkommen auf jene Hand hindeuteten, welche den Index des Herbars und auch die neben den Pflanzen angegebenen Aufzeichnungen geschrieben hat. Die im Herbar befindlichen Handschriften stammen nämlich von zwei Händen; die Buchstaben der Einen sind gross, der Anderen klein, und dieselben zweierlei Schriften constatirte CELANI auch in den Büchern, woher es klar ist, dass diese Bücher und das Herbar das Eigenthum eines und desselben Eigenthümers waren. In einer venetianischen Dioscorides-Ausgabe vom Jahre

1. MATTHIOLUS: «Il Dioseoride». — In Vinegia, appresso Vincenzo VALGRISI. MDXLVIII.

2. MATTHIOLUS: «Commentarii secundo aucti in libros sex Pedacii Dioscoridis». — Venetiis, ex officina Erasmiana, V. VALGRISI, 1588.

3. MATTHIOLUS: «I Discorsi nelli sei libri di Pedacio Dioscoride etc.». — In Venetia appresso gli eredi di Vincenzo VALGRISI. MDLXXIII.

4. THEOPHRASTOS: «De historia et causis plantarum». — Parisiis, E. Gourmonotum, 1529. és

5. FUCHSIUS: «Historia plantarum». S. n. n.
valamennyien az említett nagy és apró kézirással (a 4. számú THEOPHRASTOS-féle mű esak az apró kézirással) gyakran idézik a herbarium növényeit és pedig pontos lap-számozásával s CIBONAK sajátkezű névirozása vagy feljegyzése mindenik könyvben feltalálható (v. ö. CELANI in «Malpighia» loc. cit. pp. 196—201.). CELANI az ó ismertetéséhez CIBONAK nehány credeti levelét is felhasználta, melyek (egynek kivételével, mely a Firenzei állami levéltárban található) a sienai városi könyvtárban vannak megörizve (v. ö. «Malpighia» loc. cit. pp. 221—226.).

1573 des MATTHIOLI, geriet er sogar auf den Namen des Eigenthümers, u. z. in folgender Note: «Driopteri, ricavato qui dal naturale, credo nel 1583 o 84 da me Ghirardo CIBO, patrona di questo libro.» Auch die folgenden Werke, als:

1. MATTHIOLUS: «Il Dioseoride». — In Vinegia, appresso Vincenzo VALGRISI MDXLVIII.

2. MATTHIOLUS: «Commentarii secundo aucti in libros sex Pedacii Dioseoridis». — Venetiis, ex officina Erasmiana, V. VALGRISI, 1588.

3. MATTHIOLUS: «I Discorsi nelli sei libri di Pedacio Dioscoride etc.» — In Venetia appresso gli eredi di Vincenzo VALGRISI. MDLXXIII.

4. THEOPHRASTOS: «De historia et causis plantarum». — Parisiis, E. Gourmonotum, 1529. und

5. FUCHSIUS: «Historia plantarum.» S. n. n.
Alle mit den erwähnten gross- und klein-buchstabigen Handschriften (das sub Nr. 4. genannte THEOPHRASTOS'sche Werk nur mit der klein-buchstabigen Handschrift) citiren häufig die Pflanzen des Herbars u. z. mit genauer Angabe der Paginazahlen und ist CIBO's eigenhändige Namens - Unterfertigung oder seine Aufzeichnungen in jedem Buche aufzufinden (Cfr. CELANI in «Malpighia» loc. cit. pp. 196—201.). CELANI benützte zu seiner Beschreibung auch einige Original-Briefe CIBO's, welche (mit Ausnahme eines einzigen, welcher im Staatsarchiv zu Florenz auffindbar ist) in der städtischen Bibliothek zu Siena

CIBO herbariuma négy egy-forma nagyságú (311 mm. hosszú, 216 mm. széles) kötetből áll s ezen négy kötetben keresztül alphabetikus rendben vannak a növények felragasztva.

Az I. köt. 230 l. (— 316) 316
a II. « 230 « (317— 637) 321
a III. « 232 « (638—1038) 401
a IV. « 227 « (1039—1347) 309
a négy köt. összesen tehát 1347

növényt foglalt magában, de mai állapotában hiányzik az I. kötetból 22, a II.-ból 15, a III.-ból 7 s a IV. kötetból 6, összesen 50 növény.

Még egy régi ismeretlen herbariumotöriz az Angelica-könyvtár: ez egyetlen (260 mm. hosszú, 195 mm. széles) kötetből áll s 515 növényt tartalmaz. Elterő kiállítása s írása miatt ezt nem lehet a CIBO-féle herbarium köteteihez számítani.

CIBO herbariumának keletkezési idejét (tehát korát) minden adat hiányában nem lehet pontosan megállapítani s CELANI is kénytelen beérni ezzel a nyilatkozattal: «E poi evidente, se si confronta l'erbario del CIBO con quello del CESALPINO, pure scolare del GHINI, la grande uniformità tra loro nella classificazione e denominazione delle piante, tanto che i due erbarii, si ignoti ne fossero gli autori, dovrebbero necessariamente giudicarsi come provenienti da una sola scuola: ed è la stessa classificazione

bewahrt werden (Cfr. «Malpighia» loc. cit. pp. 221—226.).

CIBO's Herbar besteht aus vier gleich-grossen (311 mm langen, 216 mm breiten) Bänden und sind die Pflanzen in diesen vier Bänden nach alphabetischer Ordnung aufgeklebt.

Der I. Bd enthält auf 230 Seiten (— 316) 316 « II. « « 230 « (317— 637) 321 « III. « « 232 « (638—1038) 401 « IV. « « 227 « (1039—1347) 309 die vier Bände enthielten demnach zusammen ... 1347

Pflanzen; in dem heutigen Zustande des Herbars fehlen aber aus dem I. Bande 22, aus dem II.-ten 15, aus dem III.-ten 7 und aus dem IV. Bande 6, zusammen 50 Pflanzen.

In der Angelica Bibliothek wird noch ein altes Herbar von unbekannter Herkunft bewahrt: dieses besteht aus einem einzigen (260 mm langen, 195 mm breiten) Bande und enthält 515 Pflanzen. Seiner abweichenden Ansstattung und Handschrift wegen kann dieses nicht zu den Bänden des CIBO'schen Herbars gezählt werden.

Die Entstehungszeit (also das Alter) des CIBO'schen Herbars kann wegen Mangel jedweder Daten nicht pünktlich festgestellt werden, und auch CELANI muss sich mit folgender Erklärung begnügen: «E poi evidente, se si confronta l'erbario del CIBO con quello del CESALPINO, pure scolare del GHINI, la grande uniformità tra loro nella classificazione e denominazione delle piante, tanto che i due erbarii, se ignoti ne fossero gli autori, dovrebbero necessariamente giudicarsi come provenienti da

del CIBO che, in più vesta scala dell'erbario, adoperò poi il CESALPINO nella sua opera «De plantis» (v. ö. «Malpighia» loc. cit. p. 206).

A herbarium tehát az ALDROVANDI-éval körülbelül egyidősnek látszik.

Gherardo CIBO mint botanikus ismeretlen, de Luca GHINI tanítványa volt s megemlékeznek róla: ALDROVANDI, a ki a bolognai egyetem könyvtárában őrzött kéziratában (Mscrpt. ALDROVANDI N. 110.) a «Catalogus virorum qui mea studia adiuvarunt» fejezet alatt «Genuensis Gerardus de Cybo nepos cardinalis de Cybo»-t is említi, és MATTHOLUS, a ki Scipio CIBO-hoz 1563-ban írt levelében és «I Discorsi nelli sei libri di Pedacio Dioscoride» etc. ezimű művében (ed. 1573, p. 44 et 788. a *Daphne Cneorum*-nál) dicsérőleg említi Gherardo CIBO-t.

(Folytatása köv.)

una sola scuola: ed è la stessa classificazione del CIBO che, in più vesta scala dell' erbario, adoperò poi il CESALPINO nella sua opera «De plantis» (Conf. «Malpighia» loc. cit. p. 206).

Das Herbar scheint also mit jenem des ALDROVANDI beiläufig gleichalterig zu sein.

Gherardo CIBO ist als Botaniker unbekannt, war aber ein Schüler des Luca GHINI, und wird erwähnt: von ALDROVANDI, welcher in seiner, in der Bibliothek der Bolognaer Universität bewahrten Handschrift (Mscrpt. ALDROVANDI N. 110.) unter dem Kapitel: «Catalogus virorum, qui mea studia adiuvarunt» auch «Genuensis Gerardus de Cybo nepos cardinalis de Cybo» anführt, und von MATTHOLUS, welcher in seinem, im Jahre 1563 an Scipio CIBO geschriebenen Briefe, wie auch in seinem «I Discorsi nelli sei libri di Pedacio Dioscoride» etc. betitelten Werke (ed. 1573, p. 44 et 788 bei *Daphne Cneorum*) Gherardum CIBO lobend erwähnt.

(Fortsetzung folgt.)

Apró közlemények. — Kleine Mitteilungen.

Linaria vulgaris BAUH. in LINN. Spec. pl. 1753 p. 616 recepta, in parte Hungariae orientali, quae vulgo Transsilvania dicitur. — Cl. SIMONKAI in Enum. plant. Transsilv. p. 420, contradicente el. quondam JANKA (SIMK. l. c.), *L. vulgarem* eivem florae Transsilvaniae certam non numerat. *Linariamque intermedium* SCHUR atque *L. hybridam* SCHUR rachi pedunculisque glaberrimam, eglandulosam pro ea in Dacia frequentem esse indicat. Ipse jul. 1878 Brassoviae, 16. sept. 1902 autem cum auditoribus in pratum dicionis Kolosváriinae montanum, quod vulgo Szénafű dicitur. excurrentis, in arvis cultis *Linariam vulgarem* glandulis axeos inflorescentiae peduncularumque eertissimam vidi, siccata quoque eius

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1903

Band/Volume: [2](#)

Autor(en)/Author(s): Flatt-Alföldi Karl [Károly] von

Artikel/Article: [A herbariumok történetéhez. Zur Geschichte der Herbare. 123-127](#)